

28.9.1995.
Kari Uotila
Metsätie 7 as 2
21620 Kuusisto

*tallennettu Hauke -
Rekiin 7.6.1999
Luett. Arkistoon Jaana
Pietilä
M.H. 26.10.95*

VESILAHTI. LAUKON KARTANO

VUODEN 1995 KAIVAUKSET JA MUUT TUTKIMUKSET LAUKOSSA.

Laukon kartanon kaivaukset alkoivat jo vuonna 1989, joten vuonna 1995 oli jo seitsemäs tutkimuskausi. Vuonna 1995 otettiin tavoitteeksi selvittää mahdollisen kivitalon sijainti tai olemassa olo kellarin kaakkoispuolella. Työt aloitettiin toukokuussa kellarin kaakkois- ja eteläpuolisen alueen maaston maatutkakartoituksella (liite 1.). Maatutkakartoituksen perusteella valittiin kaivausalue paikalta, jossa oli paksuimmat kulttuurimaakerrokset ja muutamia suuria kiviä. Kaivausalue nimettiin alueeksi 9501. Kaivausalueeksi määritettiin aluksi 2 x 4 metriä, myöhemmin aluetta laajennettiin ensin 1 x 2 metrin alueelta länteen ja sitten esiin tulleen kivetyksen kohdalta 1 x 2 metriä kohti etelää.

Kaivaukset aloitettiin 3.7 ja ne päättyivät 26.7.1995. Kaivausjohtajana oli Kari Uotila ja kaivajina olivat Laukon kartanon palkkaamina Liisa Lagerstam ja Mikko Kavanola ja lisäksi museoviraston puolelta aluesuunnittelija Olli Soinisen kolme miehen työryhmä. Maa kaivettiin 10 sentin teknisin kerroksin ja seulottiin 5 mm kuivaseulalla. Esinelöydöt luetteloitiin Kansallismuseoon päänumerolle 95028:1-39.

Lisäksi tehtiin vuonna 1995 kartanon puutarhan alustava takymetri-mittaus ja yleiskartoitus (Pekka Mäkitasku PMT-mittaus), jolloin sidottiin paikalleen vuosien 1989-95 kaivausalueet ja selvitettiin alueen korkeusasema (liite 2.)

Alue 9501

Kaivausalue sijaitsee puutarhan kaakkoisosassa kellarin kaakkoispuolella ja suoraan etelään tenniskentästä. Se on lähellä varhaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa oletetun kivisen päärakennuksen paikkaa. Kaivausalue jaettiin ensin kahteen 2 x 2 metrin kokoiseen ruutuun (A ja B) ja myöhemmin sitä jatkettiin kohti länttä ruudulla C ja kohti etelää ruudulla D.

Kaivaus eteni 10 cm:n teknisinä kerroksina niin, että ensin poistettiin pintanurmi (noin 5-10 cm), jonka alta tuli 20-25 cm:n paksuinen multamaakerros (kaivauskerrokset 1,2, ja 3), jossa oli joukossa rakennusjätettä (tiiltä, laastia, irtokiviä).

Multamaakerroksen alla 30 cm:n syvyydellä oli selvästi erottuva tiilimurska ja laastikerros, joka ulottui koko kaivausalueen läpi. Kyseessä oli ilmeisesti alueelle tehty selvä täytetökerros alueen maankäytön muuttuessa.

Alimpana kerroksena kaivatettiin mullan ja hiekan sekainen maa, jossa oli syvemmällä runsaasti alkuperäistä moreenia ja suuriakin irtokiviä. Maa-ainesta kaivettiin noin 30 cm (kerrokset 4,5,6), jonka jälkeen aines muuttui luonnolliseksi moreenimaaksi ja kaivaukset lopetettiin koskemattomaan maahan.

Ainoa kaivauksilta esiin tullut rakenne oli kaivausalueen läpi etelä-pohjoinen -suunnassa kulkeva pienistä kivistä tehty latomus. Se oli kaivettu profiilien perusteella vanhempien kerrosten läpi ainakin syvyydeltä -20 cm lähtien, joten se oli suhteellisen nuori rakenne. Kivilatomuksen leveys oli noin 20-25 cm ja säilynyt syvyys noin 40 cm ja kivien koko latomuksessa oli noin 5-10 cm. Mitään ladelmana liittyvää puurakennelmaa ei löydetty. Kivilatomus lienee tulkittavissa melko nuoreksi (esineistön perusteella 1700-1800-luku) puutarhan perustusrakenteeksi tai kiviseksi salaojaksi. Mihinkään kivirakennukseen viittaa-

vaa ei latomuksessa ollut.

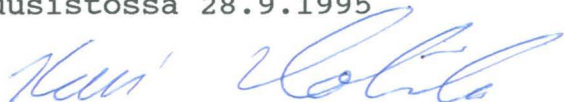
Kaivausalueen länsiosassa ruutujen B ja C rajalla oli 25-35 cm:n syvyydellä hyvin epämääräinen etelä-pohjoinen -suuntainen kivirykelmä, johon ei liittynyt mitään selvää maakerrosta. Kivet olivat alaosaltaan kiinni moreenimaassa, joten ne tulkittiin luontaiseksi kerrokseksi.

Yhteenveto

Vuoden 1995 kaivauksilla oli tavoitteena selvittää kellarin kaakkoispuolisen alueen mahdollinen kivirakennus. Alue kartoitettiin ensin maatutkalla ja sitten kaivettiin yksi parhaista kohteista. Mielestäni tutkimustuloksen voi tulkita niin, että kellarin kaakkoispuolelta ei löytynyt mitään suoraa viitetä vanhasta vuonna 1704 tuhoutuneesta kivitalosta. Alueelta maatutkassa esiin tulleet kivet ovat luontaista perua ja alueen kulttuurikerroksen paksuus on vain noin puoli metriä. Kaivausalueelta esiin tullut kiviladelmä oli ehkä jonkinlainen ojarakenne - varmastikaan ei kivirakennuksen osa.

Kaivausalueen käyttöesineistö oli pääosin 1600-1800-luvulle ajoittuvaa ja palanut tai rikkoutunut rakennusmateriaali oli alueella melko vähäistä. Myös esineistö viittasi siihen, että alue sijaitsi ennen vuotta 1704 olleen kartanon pihapiirin ulkopuolella ja että seuraavien vuosien kaivaukset tulisi sijoittaa kellarin läheisyyteen tai sen länsipuolelle.

Kuusistossa 28.9.1995

FL Kari Uotila

LÖYTÖLUETTELO: VESILAHTI. LAUKKO. KAIVAUSALUE 9501

(RAK. HIST.OS. kaivausjohtajana Kari Uotila)

95028: 1 Alue 9501, kerros 1, Ruutu A:

3 kpl suoria rautanauvoja, joista yhdessä selvä kantaosa jäljellä. Massa yhteensä 12 gr.

95028: 2 9501, A 1:

3 kpl punasavilautasen pohjapaloja
s. 60x 48x11 ja p: 56x38x10 massa yhteensä 85 gr.

95028: 3 9501, A 1

2 kpl puolipyöreitä kattotiilien reunapaloja
35x33x12 ja 30x18x8 ja massa 30 gr.

95028: 4 9501 A1

2 kpl ruskehtavan pullolasin seinäpalaa
28x18x4 ja 14 x 13 x 3 ja massa 6 gr.

95028: 5 9501 a 1

2 kpl vihertävää tasolasia
24 x 10 x 2 ja 14 x 13 x 1 mm ja massa yhteensä 4 gr.

95028: 6 9501 A1:

vihertävän pullolasin seinäpala
28x12x 2 mm ja massa 4 gr.

95028: 7 9501 A1

eläinten luita 5 gr.

95028: 8 9501 B1

2 kpl rautanauvoja joissa kanta jäljellä, B
puolikaaren muotoinen, A 102 x 5 ja kanta 10 mm

B 80 x 10 mm ja massa yhteensä 35 gr

95028: 9 9501 B1

kattotiilen kaareva reunapala 43 x 28 x 10 mm ja 12 gr.

95028:10 9501 B1:

2 kpl vihertävää tasolasia
39x39x7 mm 19x16x5 mm ja 20 gr.

95028:11 9501 B1:

2 kpl vihertävää tasolasia
20x15x1 ja 15x10 x1 mm ja 2 gr

95028:12 9501 B1

eläinten luita 2 gr

95028:13 9501 A2

kannaton rautanaula 38 x 7 x 6 mm ja 7 gr

95028:14 9501 A2:

tummaksi palaneen kaarevan kattotiilen seinäpala
39 x 32 x 7 mm ja 10 gr.

95028:15 9501 A 2

1 kpl liitupiipun varren katkelmaa ja yksi liitupiipun
pesän pala.

140 x 10 halk. ja 25 x 10 x 2 mm ja massa 2 gr

95028:16 9501 A 2

1 ruskehtavan pullolasin pala (A) ja yksi vihertävän
pullolasin pala (B)

a: 28 x 37 x 4 ja 25 x 13 x 10 ja 10 gr.

95028:17 9501 A 2

eläinten luita 30 gr

95028:18 9501 B 2

2 kattotiilen palaa, joista A kaareva palanut pala ja B
suora reunapala

31 x 30 x 7 ja 57 x 37 x 9 ja massa 25 gr.

95028:19 9501 B 2

hiukan kaartuva pronssiesineen katkelma, jonka leikkaus
on H-muotoinen, 38 x 5 mm ja 3 gr.

95028:20 9501 B 2

2 kpl vihertävää tasolasia 21 x 13 x 2 ja 15 x 10 x 2
ja massa 2 gr.

95028:21 9501 B 2

eläinten luita 15 gr.

95028:22 9501 A 3
lasikuonan pala 14 gr.

95028:23 9501 A 3
eläinten luita 120 gr

95028:24 9501 B 3
iso pyöreäkantainen rautanaula 41 x 7 mm ja kannan halkaisija 16 mm ja paino 10 gr.

95028:25 9501 A 4
vihertävän tasolasin pala, 5 x 50 x 3 mm ja 16 gr

95028:26 9501 A 4
pitkänomainen metallikuonan pala ja massa 20 gr.

95028:27 9501 B 4
kattotiilen puolipyöreä reunapala, 46x41 x11 ja 45 gr.

95028:28 9501 B 4
punasaviastian reunapala, pinnassa lasitteen alapuolisen lasitteen jäännöksiä
28 x 21 x 8 ja 12 gr.

95028:29 9501 B 4
3 kpl vihertävää tasolasia
23 x 17 x 2 ja 17x8x 2 ja massa yhteensä 3 gr

95028:30 9501 B 4
eläinten luita 45 gr.

95028:31 9501 C 1
punasaviastian seinäpala, jossa sisäpuolella ruskehtava lasite, ulkopinta rikkonainen.
14 x 14 x 2 mm ja 2 gr

95028:32 9501 C 2
punasaviastian seinäpala, jossa sisäpuolella ruskehtava lasite. 38 x 21 x 10 mm ja 16 gr.

95028:33 9501 C 2

punasaviastian seinäpala, jossa hiukan vino reuna ja lasituksen jäänteitä. 50 x 45 x 10 mm ja 30 gr.

95028:34 9501 C 3

punasaviastian reunapala, jossa lasituksen jäänteitä 19 x 12 c x 5 mm ja 2 gr.

95028:35 9501 D 2

rengaspäisen pitkänomaisen putkilukon avain 49 x 8 ja pään halkaisija 15 mm ja reikä 4 mm ja 10 gr.

95028:36 9501 D 3

rengaspäinen metallihaan osa 44 x 7 x 4 mm ja 6 gr.

95028:37 9501 D 3

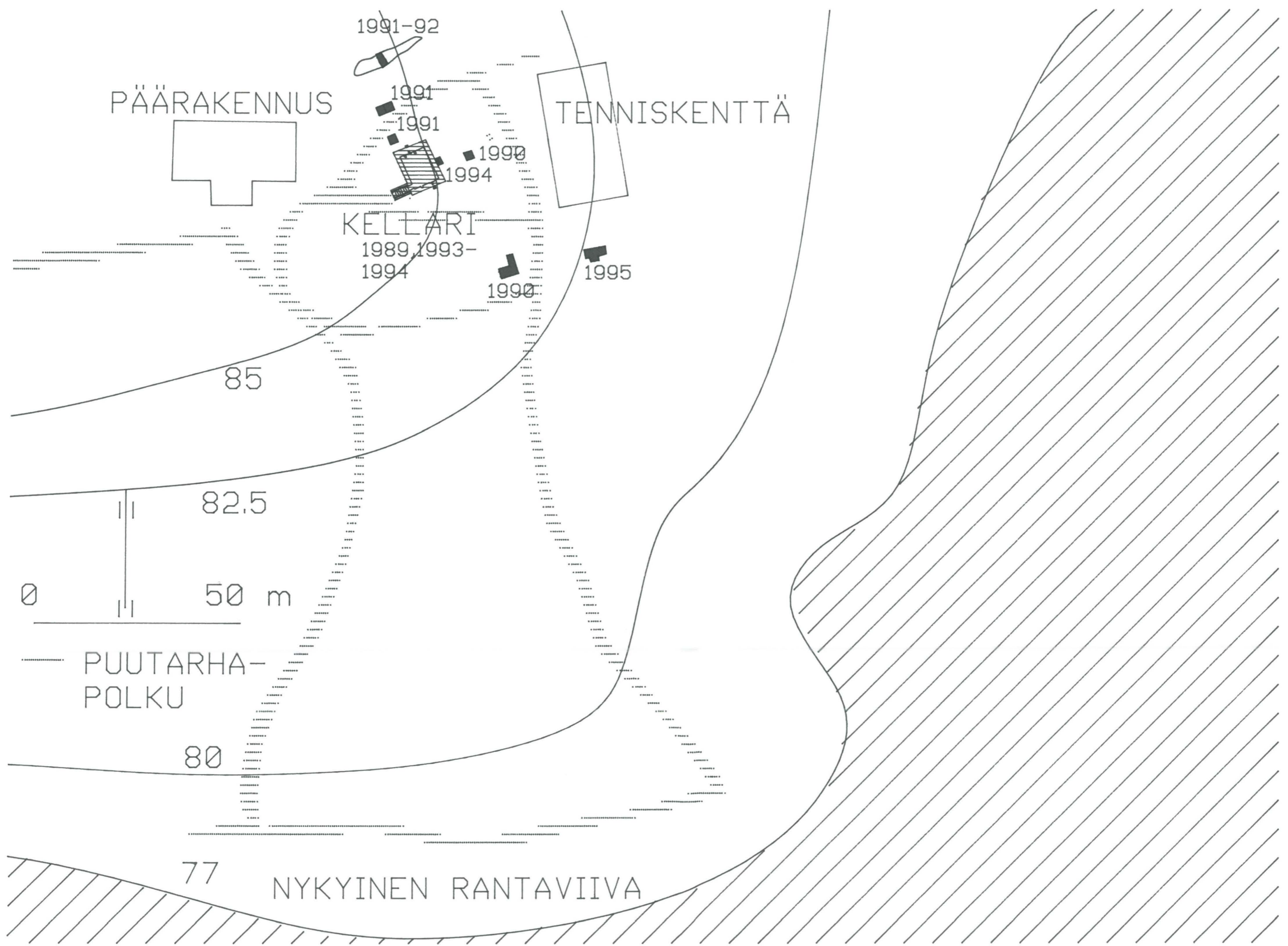
yksi sormikoristeisen (aalto) tiilen pintapala 31 x 31 x 6 mm ja 12 gr.

95028:38 9501 D 3

yksi punasaviastian seinäpala (a), yksi punasaviastian kahvan pala (B) ja yksi punasavilautasen reunapala (C)
A: 16x14x2 mm ja B: 39x14 x 10 mm ja c: 22x22x2 mm ja massa yhteensä 12 gr.

95028:39 9501 D 3

3 kpl kaarevan kattotiilien palaa ja yksi reunapala s: 48x45x10 mm ja p. 25 x 30 x 10 mm ja massa yhteensä 90 gr.

LAUKO, VESILAMPI						
19.95 12/08 Klo 9.45 Sää: 05 Hav.: PM/JEW						
N:o	Taakse	Eteen	+	-	Hav. kork.	Lop. kork.
I						100,39
ANURA	3.382	0.200				103.570
VP		0.202				103.825
VP	2.255	1.000				104.825
VP	3.610	0.905				108.202
VP	2.222	0.450				109.302
KURKI PATSAS JALUSTA 177						
Ap1	.282	1.202				
Ap2		1.603				
HP 349	1.405	3.51				+2.036
MW 1995						-0.07
14.08-95						
PARQU						

ESI KORKEUS

100.39

ANURA

=> ERILLINEN JÄRJESTELMÄ

ANTURASTA PYHÄJÄRVEN

B-95 +36 m

B-95 -35 m

SIMITTARISTA

B-95 +76.99 (NN-JÄRVI)

+77.19 (N60-JÄRVI)

=> N60 = +.20

(KIRIO MAMEEN YMPÄRISTÖKESKUKSESTA)
(Puh 931-2420111)

LAUKO, VESILAMPI						
12/08 Klo 9.45 Sää: 05 Hav.: PM/JEW						
N:o	Taakse	Eteen	+	-	Hav. kork.	Lop. kork.
I						100,39
ANURA	3.382	0.200				103.570
VP		0.202				103.825
VP	2.255	1.000				104.825
VP	3.610	0.905				108.202
VP	2.222	0.450				109.302
KURKI PATSAS JALUSTA 177						
Ap1	.282	1.202				
Ap2		1.603				
HP 349	1.405	3.51				+2.036
MW 1995						-0.07
14.08-95						
PARQU						

LAUKON LAITURI ANTURAN KORKEUS(N60)

$$+ 77.19 + .35 = + 77.54_{(N60)}$$

KORJAUS
1208-95
MITTAUKSIIN
-22.85
(N60)

-23.05
(NN)

T. P... 24.08-95
REKKAHT

LAUKKO

VESIKORKEUS

12.08.1995

=> ERILLINEN JÄRJESTELMÄ

LAUKON HAUKAINTO ANTURASTA PYHÄJÄRVEN PINTAAN:

23.08-95 -36 m

24.08-95 -35 m

NÄPPIÄN HAUKAINTO VESIMITTARISTA

24.08-95 +76.99 (NN-JÄR) !

+77.19 (N60-JÄR)

MUUNNOS NN => N60 = +.20

(TIETO MÄHEEN YMPÄRISTÖKESKUKSESTA)
(Puh 931-2420111)

LAUKON LITURI ANTURAN KORKEUS(N60)

$$+77.19 + .35 = \underline{\underline{+77.54}}_{(N60)}$$

KORJAUS
1208-95
MITTAUKSIIN
-22.05
(N60)

-23.05
(NN)

T. Peltomäki 24.08-95
PEKKAHT

28.9.1995
Kari Uotila
Metsätie 7 as 2
21620 Kuusisto

LAUKON KARTANON TUTKIMUSTEN JATKONÄKYMÄT VUODELLE 1996.

Keväällä 1995 keskusteltiin Mikko Härön ja Markus Hiekkasen kanssa Laukon kartanon jatkotutkimuksista. Silloin sovittiin, että painopistettä siirrettäisiin välillä arkistotutkimukseen ja koko alueen historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointiin. Vuoden 1995 kaivauksissa ei paljastunut kivirakennuksen perustuksia, joten mikään kaivausalue ei jää auki ja niinpä vuosi 1996 voi olla tutkimuksissa arkistotutkimuksen ja mahdolliseksi maastoinventoinnin aikaa.

Mikäli tutkimuksia jatketaan entiseen malliin, olisi kyseessä kuukauden työ allekirjoittaneelle, jonka voisin tehdä tämän hetken aikataulun mukaan jo talvi-kevätkuukausina 1996. Työ käsittäisi ensisijaisesti kotimaisen kartta-aineiston läpikäynnin ja kopioinnin ja lisäksi mahdollisesti kartanon lähipiirin maastoinventoinnin (tai sen aloittamisen). Mahdollisista kaivauksista neuvoteltaisiin erikseen.

Kuusistossa 28.9.1995.

FL Kari Uotila

Kari Uotila

VESILAHDEN LAUKKO JA SEN KIVIKELLARI KESKIAJALLA

Vesilahden pitäjän merkittävin kartano on ollut jo vuosisatoja Laukon kartano Narvan kylän läheisyydessä Pyhäjärven rannalla. Kartanon historian on oletettu juontavan 1100-1200-luvun varhaisista Kurki-suvun edustajista, mutta varmuudella tiedetään, että kartano oli Kurki-suvun asuinkartano 1400-luvulta lähtien. Menneestä loistosta on kovin vähän säilynyt nykypäivään saakka, sillä kartano on tuhoutunut monta kertaa, viimeksi vuoden 1918 sodan aikana. Tuolloin kartanon vanha pihapiiri tuhoutui varsin perusteellisesti. Ainoa muisto vanhasta kartanosta on ollut nykyisessä puutarhassa oleva ns. "Laukon vanha kivikellari", jonka historia on kiinnostanut monia historian harrastajia ja tutkijoita jo vuosikymmeniä.¹ Vuonna 1989 alkoi museoviraston ja kartanon omistajan Juhani Lagerstamin yhteistyöhanke kartanon ja sen kellarin tutkimiseksi. Tutkimukset ovat nyt kestäneet seitsemän vuotta ja jatkuvat edelleen. Arkeologisia kaivauksia ja muita tutkimuksia on tehty vanhassa kivikellarissa ja sen ympäristössä.² (kuva 1.)

Historiallisen ajan kartanokohteiden tutkimus on vaikea tutkimusaihe ja sen harrastus on ollut Suomessa kovin vähäistä. Läpi vuosikymmenten on tehty yksittäisiä tutkimuksia, joista tärkeimpiä ovat olleet Juhani Rinteen ja Carl Jacob Gardbergin tutkimukset ja artikkelit.³ Viime vuosien aikana on Suomessakin huomattu, että keskiaikaisten kartanoiden ja koko maaseudun elämän tutkimukseen eivät riitä pelkät historialliset lähteet, vaan lisäksi tarvitaan huolella tehtyjä arkeologisia kaivauksia. Laukon kartanon osalta tutkimusten yhtenä tavoitteena on selvittää miten rautakautisesta kyläasutuksesta on kehittynyt keskiaikainen rälssisäteri (aatelisten asuinkartano). Toisena tutkimusaiheena on varsinaisen kivikellarin ajoittaminen ja käyttötarkoituksen selvittäminen. Yhtenä tavoitteena on myös kehittää erilaisia arkeologian kenttätutkimusmenetelmiä ja kartoittaa pihapiirin asutuksen painopistealueita eri aikoina. (kuva 2.)

Laukon kartanon kaivaukset käynnistyivät⁴ vuonna 1989 kivikellarin lattian kaivamisella. Tuolloin havaittiin, että kellarissa on noin puolen metrin paksuinen esineistöltään rikas maakerros, jonka kaivaminen kokonaan pois oli tutkimusten kannalta järkevää. Vuonna 1990 kaivaukset siirtyivät kellarin ulkopuolelle kartanon puutarhaan. Tuolloin otettiin tavoitteeksi paikantaa ja kaivaa esiin vuonna 1704 tuhoutunut kivinen päärakennus, jonka sijainnista on ollut erilaisia käsityksiä. Suurien kenttäkaivausten sijasta kokeiltiin ensin vuonna 1990 ja sitten vuonna 1995 erilaisia luonnontieteellisiä menetelmiä (maavastusmittaus, maatutka), joiden tulosten perusteella aloitettiin pienimuotoiset kaivaukset kellarin ympäristössä. Vuonna 1990 kaivettiin kellarin etelä- ja itäpuolella ja vuosina 1991-92 pohjoispuolella ja vuonna 1995 jälleen kellarin etelä/kaakkoispuolella. Vuosina 1993-94 kaivettiin kellarin lattia valmiiksi ja pieniä koekuoppia kellarirakennuksen yhteyteen. Kaivausalueet ovat olleet pieniä, mutta tämä ensinnäkin johtuu siitä, että kaivaushenkilökuntaa on ollut vuosittain vain kolme tai neljä henkilöä parin viikon ajan ja toiseksi siitä, että kaivausten tavoitteena on ollut ensi vaiheessa kartoittaa pihapiirin eri osien käyttöhistoriaa ja löytää parhaat alueet suuremmille kaivauksille. Kellarin ja päärakennuksen välistä aluetta ei ole vielä ehditty kaivaa, mutta mahdollisesti tulevina vuosina. Kaivausten lisäksi on kellarissa tehty rakennusarkeologista tutkimusta. (kuva 3.)

KAIVAUKSIEN ESINEISTÖ

Maaseudun keskiaikaisen asutuksen tutkimusta rajoittaa usein esineistön puuttuminen. Monissa tapauksissa tiedetään esimerkiksi historiallisista lähteistä jonkin talon ajoittuvan keskiajalle, mutta pihapiirin kaivauksissa löydetään vain 1600-luvun tai sitä

nuorempia esineitä. Tämän on ajateltu johtuvan siitä, että keskiajalla maaseudun esineellinen kulttuuri on selvästi poikennut kaupungeista, joissa asuinkerroksista löytyy runsaasti esineistöä.

Yksi selvä syy löytököyhyyteen on se, että maaseudulla talot ja kartanot ovat sijoittuneet moreeni- ja hiekkamaille. Tällaisella maalla monet esineryhmät (kuten puuesineet, nahkatuotteet ja kankaat) ovat tuhoutuneet nopeasti ja ne puuttuvat kokonaan löytöaineistosta, vaikka niiden osuus keskiajan arkielämässä on ollut merkittävä. On mahdollista, että esimerkiksi puiset kimpivadit olivat keramiikka-astioita yleisempiä, mutta enää niitä ei voida löytää muualta kuin savipitoisesta maasta - kuten Turun kaupungista. Toinen syy löytöjen niukkuuteen on enemmän arkeologisesta tutkimustilanteesta johtuva, sillä maaseutukohteita on tutkittu erittäin vähän. Viime vuosien tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että maaseutukohteissa on melko runsaasti esineistöä, mutta sen saaminen talteen vaatii tarkkoja arkeologisia tutkimuksia.⁵

Laukon alueella kaivausalueet ovat olleet pinta-alaltaan pieniä, mutta silti esineistö on ylittänyt odotukset. Kellarin ja puutarhan kaivauksissa on tullut esiin useita erilaisia metalliesineitä, sekä kotimaista käyttöastiaa että ulkolaista ylellisyyseramiikkaa, lasipikareita, lasipulloja ja ikkunalasia, liitupiippuja, kaakeleita, erilaisia muuraus- ja kattotiiliä, metallikuonaa ja savitiivistettä. Ainoa puuttuva löytöryhmä ovat rahat, joita ei vielä ole tullut ensimmäistäkään. Rahojen puuttuminen ei voi johtua yksinomaan kaivaustekniikasta, koska talteen on saatu selvästi alle puolen sentin kokoisia löytöjä ja rahat ovat yleensä halkaisijaltaan suurempia.

Metalliesineet

Kellarin käyttökerroksista on tullut esiin kaikkiaan viisi oluttynnyrin hanaa, joissa yhdessä on rikkonainen apilakoristelu ja kahdessa muussa kokonaan säilynyt lintuaiheinen koristelu (toisessa ehkä kukkoaihe ja toisessa kana-aihe). Osa hanoista on vielä täysin toimintakuntoisia ja ne voisi hakata uudelleen oluttynnyriin ja kääntää hanasta. Hanat ovat tyypillisiä löytäjä vanhoissa kellaritiloissa, joissa on varmasti säilytetty myös talon kylmiä juomia - lähinnä olutta. Metallihanat ajoittuvat Itämeren alueen vastineiden perusteella keskiajalle ja 1500-luvulle ja kertovat oluen tärkeästä asemasta keskiajan elämässä. Oluthanat ovat todennäköisesti tuotu Saksasta samoilla laivoilla kuin kalliit tuontioluetkin.⁶ (kuva 4.)

Muusta metalliesineistöstä voi mainita esimerkiksi kaksi pientä veitsenterää (ruokailuveitsiä), yksi metsästykseen käytetty nuolenkärki, sormustin, pronssinen vaateneula, putkilukon avain ja mahdollinen juomakannun metallikansi. Lisäksi on tullut runsaasti vanhoja seppien takomia nauvoja ja rakennuksissa käytettyjä metalliesineitä, kuten heloja ja saranoita. Näiden kaivauksilla melko yleisten löytöjen lisäksi on tullut kaksi pientä osittain sulanutta pronssilevyn palaa, joissa on vielä pinnassa koristekuvioita.

Keramiikka

Erilaiset saviastioiden palat ovat yleisin esineryhmä kaikilla arkeologisilla kaivauksilla ja niiden perusteella voidaan helpoimmin ajoittaa maakerroksia ja rakenteita. Laukosta on tähän mennessä löydetty noin kolmekymmentä palaa mustasavikeramiikkaa, jotka liittyvät ainakin kahteen erilaiseen astiamalliin. Tumman harmaa tai mustaksi poltettu paksuseinäinen käyttökeramiikka on ollut kotimaista valmistetta ja sitä on voitu tehdä vaikka kartanon pihapiirissä. Keramiikka on ollut käytössä hyvin pitkään, aina rautakaudelta keskiajalle saakka.⁷ Laukossa tätä keramiikkaa on kaivettu esiin kellarirakennuksesta ja sen pohjois- ja itäpuolelta.

Toinen kotimaista valmistetta oleva astiatyyppi on lasitettu punasavikeramiikka, joka sekin on ollut aikanaan (keskiajalta

1700/1800-luvulle) käyttöastioiden materiaali. Kaivauksissa on löytynyt kymmenkunta lautasen tai kulhon palaa ja yhden padan palasia. Suuri osa paloista kuuluu punasavikeramiikan nuorimpiin tyyppeihin, eli sellaisiin, joissa värikäs lyijylasite on joko sisäpuolella tai kattaa astian kokonaan.⁸ Laukon tapauksessa suuri osa tästä keramiikasta ajoittuu 1600-1800 -luville ja pääosa siitä on tullut esiin kellarista ja sen eteläpuolelta.

Aikansa ylellisyyksesineistöä edustavat muutamat ns. kivisavikeramiikka-astian palat. Nämä lähinnä Saksassa valmistetut (Reinin alue) astiat ovat olleet juomakannuja, joista on nautittu joko viiniä tai todennäköisemmin olutta. Suurikokoisin löydetty pala on ollut juomakannun sormin koristeltu pohjapala, joka ajoittuu keskiajalle tai viimeistään 1500-luvulle.⁹ Kivisavikeramiikkaa on löydetty kellarista ja sen itä- ja pohjoispuolelta.

Lasiesineet

Kaivauksilla on tullut esiin muutamia lasiesineitä ja runsaasti rikkonaista taso- eli ikkunalasiasia. Suuri osa taso eli ikkunalasista on löydetty kellarin eteläpuoliselta alueelta ja useissa paloissa on selviä tulipalon jälkiä, sillä lasimassa on monin paikoin kuumentunut ja muuttunut epämääräiseksi. Osa ikkunalasista on ohutta timanttileikkurilla leikattua 1600-1800 -luvun valmistetta, mutta joukossa on myös pieniä paloja paksumpaa nyrhentämällä leikattua lasia, joka ajoittuu 1600-luvulle tai sitä vanhemmaksi.¹⁰ Palaneiden ikkunalasien lisäksi on tullut runsaasti selvää lasikuonaa, joka sekin viittaa suureen tulipaloon alueella.

Esineistön suurimman ryhmän muodostavat monet vihertävät ja ruskeat lasipullojen palat, joissa on näkyvässä lasinpuhaltamisesta kertovat pienet ilmakuplat. Pääosin pulloet ajoittuvat 1700-1800-luvulle ja niitä on löydetty erittäin runsaasti kellarista ja sen eteläpuoliselta alueelta. Pullojen joukossa on yksi suuri pohjapala nelikulmaisesta lasipullostasta, joka saattaa kuulua 1500-1600 -luvulle ajoittuvaan paloviinapulloon.

Mahdollisesti lasiesineiden vanhimman ryhmän muodostavat muutamat lähinnä kellarista löytyneet kahdeksankulmaisen lasipikarin seinäpalat, joissa on pinnassa koristevelyhykkeitä. Ne kuuluvat keski-euroopassa keskiajalla ja 1500-luvulla valmistettuihin olutpikareihin (passglass). Lasin koristevelyt olivat toisaalta yhteisen juomisen seuraamista varten ja toisaalta siksi, että käsin syödessä lasi ei aina pysynyt rasvaisissa käsissä ilman jarruttavia pintakoristeita. Lisäksi on ainakin yksi lasiastian reunapala vielä tunnistamattomasta, mutta 1600-lukua vanhemmaksi ajoittuvasta lasipikarista, jossa on pinnassa kapeita koristenauhoja.¹¹

Liitupiiput

Valkoiset liitupiipun varren katkelmat ja pesän palat ovat kaupungeissa yksi yleisimpiä 1600-1700 -luvun esineryhmiä, mutta maaseudulla ne ovat melko harvinaisia. Laukon kaivauksissa on tullut esiin paksuja varren palasia ja muutamia koristeellisia pesän osia. Esiin tulleet liitupiippujen palat viittaavat siihen, että kartanolla on tupakoitu kaupunkien malliin jo 1600-luvulla.¹²

Tupakoinnin levitessä Suomeen 1600-luvulla oli liitupiippujen käyttö yleisin tapa tupakoida. Oli yleistä, että varsi tukkeutui yhden pesällisen jälkeen, jonka jälkeen varresta katkaistiin tukkeutunut osa ja pesä täytettiin uudelleen. Nämä tukkeutuneet varren palaset ovat hyvin yleisiä arkeologisessa löytömaterialissa ja kokonaisen varren löytäminen olisi todella harvinaista. Tupakointiin liittyi varhaisvaiheissa myös se, että piippua poltettiin lähinnä kapaakoissa ja kievareissa - ei kotioloissa.¹³

Kaakelit

Suomalaisessa tutkimuksessa on ollut pitkään vallalla se

käsitys, että ensimmäiset koristeelliset lasitetut kaakeliuunit tulivat Suomeen 1500-luvun puolivälissä Juhana herttuan hoviin Turkuun ja sieltä ne levisivät vasta 1600-1700 -luvulla maaseudun kartanoihin ja pappiloihin. Samoin on ajateltu, että keski-euroopassa 1400-luvulla kehitetty varhainen kaakeliuuni ns "pottikaakeliuuni" ei olisi koskaan levinnyt Suomeen.¹⁴ Tutkimuskuva on kaakeliuunien osalta selvästi muuttumassa lisääntyneiden kaivausten myötä, sillä viime vuosina on useista eri kohteista (kuten Kuusiston linna, Turun kaupunkialue) tullut esiin kaakeliuunien varhaisesta historiasta kertovia uusia viitteitä.¹⁵

Myös Laukon kartanosta on löydetty useita keskiaikaisia pottikaakeleiden paloja - niin pohja- kuin seinäpaloja - ja myös 1500-luvun koristeellisia kaakeleita. Pottikaakeliuuni poikkeaa uudemmissa kaakeliuuneista siinä, että se oli rakennettu eräänlaisista kannuista, jotka aukesivat ulospäin. Tämä pääosin keskiajalle ajoittuva uuni on muistuttanut suurikokoista ampiaispesää riveittäin olevine kennoineen. Tällaisessa uunissa ei ollut varsinaista tulipesää vaan puut poltettiin ensin avotakassa ja siirrettiin siitä hehkuvina kekäleinä uunin sisälle. (kuva 5.) Nykypäivän mittapuun mukaan pottikaakeliuuni on kovin tehoton lämmityslaite, mutta aikanaan se on ollut huippumoderni uutuus. Keski-euroopassa tällaisia uuneja rakennettiin moniin ruhtinain ja aatelisten linnoihin ja kartanoihin. Suomessa ainoat varmat todisteet ovat Kuusiston piispanlinnasta, jossa on vuosien 1986-95 kaivauksissa löydetty useita palasia tällaista kaakelia.¹⁶

Pottikaakelien lisäksi on löydetty myös muita kaakeleiden paloja. Niistä mielenkiintoisimpia ovat kaksi ruskeaksi lasitettua kasviaiheista kaakelilevyn palaa ja lasittamattomat kasvokoristeiset palat. Samoin on tullut ainakin yhden ulkopuolelta lasitetun pottikaakelin paloja. Voi olla, että ne ovat jäänteitä toisesta vanhasta uunista, selvästi renessanssivaikutteisesta 1500-luvun uunista.¹⁷ (kuva 6.)

Suuri osa kaakelien paloista on kaivettu kellarirakennuksesta ja sen eteläpuoliselta puutarha-alueelta. Osa kaakeleista on tummunut luonnollisesti käytön myötä pohjasta ja ulkopinnaltaan, mutta osassa on myös ulkopuolisen tulipalon merkkejä.

Tiilimateriaali

Kellarin etelä- ja itäpuoleisella alueella pintaturpeen alla on noin 0.5-1 metrin paksuinen tiilimurskan sekainen multamaa, jossa on tiilien lisäksi runsaasti muuta purkumateriaalia. Kerroksen monet materiaalit ovat olleet kovassa kuumuudessa ja niissä on noki-alueita. Täyttökerroksen pääasiallisena materiaalina on tavalliset muuraustiilet, joista on yleensä säilynyt vain palasia. Varsinkin kellarin eteläpuolisella alueella on runsaasti tiilien palasia ja murskaantunutta tiiltä. Kellarin muuraustiilet ovat keskiaikaista kokoa (28 x 15 x 10-11 cm). Samaa kokoluokkaa ovat myös monet puutarhasta tulleet isommat tiilien palat, mutta suuri osa ulkopuolen tiilistä on pahoin rikkoontunut.

Vaikuttaa siltä, että tiilimateriaalissa on suuria laatueroja, sillä kattotiilet ovat kestäneet hyvin rapautumisen ja muut tuhoavat tekijät, kun taas normaalit tiilet ovat hajonneet pieniksi palasiksi. Tiilien lisäksi on löydetty yli 1200 asteen lämmössä ollutta sulanutta savikuonaa, joka saattaa viitata kartanon alueella tapahtuneeseen tiilien valmistukseen.

Tiilimateriaalin joukossa on kuitenkin myös runsaasti kahta eri mallia olevia kattotiiliä. Osa tiilistä on poikkileikkaukseltaan siipimäisiä pitkänomaisia ohuita tiiliä ja osa suuria suorakaiteen muotoisia suorja laattoja. Siipimäiset tiilet ovat melko yleisiä esimerkiksi kaupunkialueilla, joissa ne ajoittuvat pääosin 1700-1800-luvulle. Laukon kartanosta löytyneet kattotiilet saattavat olla kuitenkin vanhinta mallia ja ajoittua jo 1500-1600 -luvulle, jolloin

ne olisivat tuontitavaraa Hollannista, kuten esimerkiksi monet Tukholman tuon ajan kattotiilet. Tiilien yläosan keskellä on ollut kookas nokka eli kiinnitysosa, joka on ainakin yhdessä tapauksessa osittain ruskean lasituksen peitossa. Muutamissa muissa on lasituksen jäänteitä tiilen pinnassa. Tummiksi lasitettujen kattotiilien valta-alueetta oli 1600-luvun Ruotsi - ja erikoisesti Tukholma, jossa on tietoja tummaksi lasitetun tiilikaton ja sinkityn peltikaton yhdistelmästä.¹⁸

Levymäisissä tiilissä on kaksi erilaista pintamuotoa, sillä osa tiilistä on tasapintaisia, osassa taas on ilmeisesti sormin tehty pintakoristelu, joka kattaa lähes kokonaan tiilen yläpinnan. Molemmissa malleissa tiilien muoto on sellainen, että suoran yläosan keskellä on alapinnalla nokkaosa, tiilien reunat ovat melko suorat ja alaosa on ainakin säilyneiden tiilien perusteella puolipyöreä. Tiilien pituus on säilyneiden perusteella noin 41-42 cm ja leveys 22-23 cm ja paino noin 3 kg. (kuva 7).

Levymäisiä kattotiiliä on löydetty Kuusiston linnasta, jossa se ajoittuvat varmasti 1530-lukua vanhemmiksi, mutta siellä tiilien alareuna on ollut suora. Alareunasta kaarevia (majavanhäntä-malli) levymäisiä tiiliä on keskiajalla käytetty Sveitsissä ja Saksassa ja viimeistään 1500-luvulla Itämeren eteläpuolisella alueella aina Tanskasta Balttiaan. Yksi hyvin tutkittu kohde on Liettuassa oleva Bauskan linna. Sieltä on kolmea eri mallia levymäisiä kattotiiliä (Plattenziegel), jotka ajoittuvat pääosin 1500-luvulle, mutta ovat käytössä vielä 1600-luvun alkupuolella. Myös näiden tiilien pinnassa on ollut sormin tehtyjä koristeiviivoja. Sormikoristelu saattaa liittyä tiilien valmistusprosessiin tai sitten ne ovat jonkinlaisia tiilentekijän tai "tiilitehtaan" tuotemerkkejä. Sormikoristelun syvyydessä on selviä eroja, sillä ainakin Baltiassa ja pohjois-Puolassa sormiurat ovat matalia ja hiukan huolimattomasti tehtyjä, kun taas Laukon materiaalissa sormikoristelu on hyvin huolellista ja urat ovat syviä.¹⁹ (kuva 8.)

Muu Löytömateriaali

Tavallisen asuinpaikan tavoin kartanon alueelta on tullut muutamia savitiivisteiden paloja. Nämä punaisiksi tai tumman harmaiksi palaneet kolmiomaiset saven palat ovat alkujaan olleet hirsi-rakennuksen ulkopinnassa hirsien välissä tiivisteinä. Puurakennuksen palaessa ne ovat kovettuneet ja jääneet ainoiksi jäänteiksi jo kadonneista hirsirakennuksista. Pääosa savitiivisteistä on aivan kellarin pohjoispuolelta, jossa voisi olettaa olleen jonkin puurakennuksen.

Toinen löytöryhmä on metallikuonan palat, joita tuli varsin pohjoispuolen kumpareesta. Ne saattavat liittyä raudan valmistukseen pihapiirissä. Eteläpuoliselta alueelta on tullut lisäksi runsaasti palossa ollutta metallia, joka on muuttunut metallikuonaksi. Tämä viittaa jälleen suureen tulipaloon.

Yksi keskiajan kaivausten suurimmista löytöryhmistä on yleensä aina eläinten luut, joita on Laukossakin tullut runsaasti kaikilta alueilta. Vain kellarin luulöydöt vuodelta 1989 on alustavasti tutkittu (osteologi Hannu Poutiainen), mutta sen materiaalin perusteella aineistoissa oli kotieläinten (sika ja nauta) lisäksi suurikokoisten riistalintujen luita. On todennäköistä, että koko materiaalin tutkimus toisi runsaasti uutta tietoa kartanon ruokataloudesta ja kartanon eräntäytystä.²⁰

Esineistön ajallinen jakaantuminen

Laukon kartanon alueelta on viime vuosisadalta lähtien kaivettu arkeologisesti rautakautisia kalmistoja ja esinelöytöjä. Kartanon lähialueella on ollut kaksi kalmistoa ja yksi nykyisen pihapiirin keskellä olevalla mäellä, joka on alle sadan metrin päässä viime vuosien kaivausalueista. Niinpä on varsin luonnollista,

että myös kaivausalueilta on tullut esiin vanhaa esineistöä. (kuva 9)

Vuosien 1989-95 kaivausten perusteella kartanon puutarhan vanhin esinekerrostuma on kellarin pohjoispuolella, josta on tullut melko runsaasti rautakaudelle tai viimeistään keskiajalle ajoittuvaa mustasavikeramiikkaa. Samaan löytöryhmään kuuluu myös muutamia metalliesineitä - kuten veitsiä ja pienen sulaneen pronssiesineen paloja. (kuva 10.)

Selvästi keskiaikaista ja 1500-luvun esineistöä on runsaimmin kellarin maakerroksista, joissa oli esimerkiksi mustasavi- ja kivisavikeramiikkaa, pottikaakeleiden paloja ja varhaista lasiesineistöä (kahdeksankulmainen lasipikari), jotka kaikki ajoittuvat keskiajalle tai viimeistään 1500-luvulle. Samaan aikajaksoon kuuluvaa esineistöä tuli myös harvakeen kellarin itä- ja pohjoispuolelta, mutta ei eteläpuoliselta alueelta. (kuva 10.)

Kolmannen ajallisen ryhmän muodostaa 1600-1700-lukujen suhteellisen runsas punasavikeramiikka- ja lasiesineryhmä, joka on tullut esiin pääosin kellarin eteläpuoliselta alueelta. Samaan ryhmään kuuluu myös 1500-1700 - luvulle ajoittuva palanut rakennusmateriaalikerrostuma, jonka painopiste on kellarin täyttökerroksessa ja eteläpuolisessa paksussa täyttömaakerroksessa. Pohjois- ja itäpuolella on muutamia paloja esimerkiksi siipimäisiä kattotiiliä, mutta selvästi valtaosa puretusta rakennusmateriaalista on tasoitettu kellarin eteläpuoliselle alueelle. (kuva 10)

Neljäs ajallinen ryhmä on 1600-1800 -luvulle ajoittuva käyttöesineistö (keramiikka ja lasi), jota on tullut harvakeen lähes kaikilta kaivausalueilta ja kellarista. Se kuvastanee kartanon pihapiirin käyttöä myöhemminä vuosisatoina, jolloin käytön painopiste on siirtynyt lähes kokonaan kellarin etelä- ja kaakkoispuolelle. (kuva 10.)

PIHAPIIRIN VANHA RAKENNUSKANTA

Viime vuosien arkeologisten tutkimusten painopiste on ollut puutarhassa olevassa vanhassa kellarissa, jonka lattia on kaivettu kokonaan ja seinät on dokumentoitu. Sen lisäksi on yritetty löytää muuta kartanon rakennuskantaa. Vanhemman tutkimustradition mukaan Laukon vanhin päärakennus tuhoutui 1700-luvun alussa tulipalossa ja tämän kivisen rakennuksen rauniot sijaitsevat kellarin kaakkoispuolella²¹. Vuonna 1704 tuhoutuneen kivirakennuksen etsintä aloitettiin vuonna 1990 sähkömagneettisilla mittauksilla ja sitä jatkettiin maatulka-mittauksilla vuonna 1995, mutta syksyyn 1995 mennessä ei ole löydetty suuren tuhoutuneen kivitalon perustuksia. Kellarin kaakkoispuoleisella alueella oli vain noin puolen metrin paksuinen tiilimurskan sekainen multamaakerros, jonka alla oli luontainen moreenimaa, jossa oli joukossa suuriakin kiviä.

Puutarhassa on lisäksi tehty pieniä koekaivauksia kellarin etelä-, itä- ja pohjoispuolella (kuva 3.). Niiden tuloksena on kaivettu esiin aivan kellarin pohjoispuolelta kahden eri aikaisen puurakennusten kiviperustuksia, jotka ovat olleet kiinni kellarin pohjoisessa ulkoseinässä. Kellarin eteläpuolisesta puutarhasta kaivettiin esiin 1-2 metrin paksuinen täyttökerros ja pienistä kivistä ladottu siisti pihakivetyk, jota ei voitu pienen koekuopan puitteissa liittää mihinkään rakennukseen.

Kivikellari

Laukon nykyisen päärakennuksen itäpuolella on matala hirsirunkoinen aitta, jossa on ulkopuolella noin 100 cm:n korkeinen kivi-perustus. Rakennuksen lounaiskulmalla on suurikokoinen portaikko, jota pitkin kuljetaan nykyisin lähes kokonaan maan alla olevaan holvattuun kellariin. (kuva 2.) Kellarin pituus on noin 850 cm ja leveys 640-650 cm eli sisätilan pinta-ala on noin 55 neliötä. Kellarin

alkuperäinen korkeus on ollut noin 380 cm eli se on poikkeuksellisen korkea tynnyriholvattu kellaritila. Tehtyjen kaivausten myötä on kaivettu kokonaan pois kulttuurikerrokset ja uusi lattia on tarkoitettu tehdä koskemattoman moreenimaan päälle. Kellarissa on pääosin kiviseinät, joissa on paikoin jopa 150 x 100 cm kooltaan olevia sileäpintaisia lohkareita. Kivirivit on asetettu suurin piirtein kerrokseen ja saumauksessa on kiilakiviä. Suoran seinäosan ja luonnonkiviholvin välissä on pitkissä seinissä kolmen neljän tiilikerran korkuinen rakenne, jonka on ilmeisesti holvauksen pohjarakenne. Kiviholvaus on lähes kokonaan alkuperäinen ja holvissa on vielä näkyvissä rakennustyössä käytetyn puisen tukiholvauksen painanteet. Tukiholvaus on ulottunut molempien päätyseinien sisään, joten kellarin seinät ja holvaus ovat alkuperäisessä muodossaan. (kuva 11)

Kellarin eteläpäädyssä on seinän itäosassa tiilirakenteen ja tiilisen umpeen muurauksen jäännöksiä. Rakenteen päällä on suuren suorakaiteen muotoisen katekiven jäännökset ja sen alla suoran tiilipielen jäänteet. Nämä rakenteet viittaavat siihen, että seinässä on ollut alkujaan tiilipielineen ja katekivellinen aukko, jonka leveys on ollut noin 100 cm ja korkeus 120 cm. Aukko on ollut alunperin noin 110-120 cm maalattian yläpuolella. On mahdollista, että aukko on jatkunut alkujaan kellarin eteläpuolelle, mutta sen käyttötarkoitus on vielä avoin kysymys.²² Eteläseinässä on lisäksi 50 x 80 cm:n kokoinen komero, jonka takaseinä saattaa olla muuta rakennetta nuorempi osa, jolloin tämäkin aukko olisi alkujaan auennut kohti etelää. (kuva 12.)

Kellarin länsiseinän eteläosassa on suurikokoinen tiilipielineen oviaukko, jonka nykyinen muoto on selvästi uutta rakennetta. Oviaukon tiilinen eteläpieli on muuta oviaukkoa vanhempi rakenne ja saattaa kuulua kellarin alkuperäiseen oviaukkoon, joka on ollut nykyisen paikalla, mutta alkujaan suurempi ja korkeampi. Oviaukon ulkopuolella oleva kymmenportainen kellariportaikko on todennäköisesti muuta kellaria nuorempi osa ja liittyy puutarhan nykyiseen maan pintaan. Portaikon seinien tiilinen yläosa on samoin uudempaa rakennetta, mutta kivinen alaosa on mahdollisesti samaa muurausta kuin varsinainen kellariosa. (kuva 13.)

Pohjoisseinässä on kellarin poikkeukselliset rakenteet eli kolme seinästä ulospäin työntyvää kiveä. Yleensä tällaiset kivet tulkitaan niin, että ulostyöntyviä kiviä vasten on ajateltu myöhemmin jatkettavan kyseistä rakennusta. Tätä selitystä on kuitenkin vaikea ymmärtää kyseisessä kellarissa, jossa kaikki muuratut seinät ovat samanaikaisia. Samoin kivien alla olevasta maasta ei saatu havaintoja mistään rakenteesta. Ilmeisesti kivien varaan on aikanaan ripustettu jokin hylly tai muu rakenne, joka on vaatinut poikkeuksellisen vahvat kivirakenteet. Pohjoisseinällä on lisäksi alkuperäiseen kellariin kuuluva kapea ja ylöspäin nouseva valo- ja ilmanvaihtoaukko. (kuva 13.)

Itäseinän keskiosassa on holviosassa nykyisellään kapea tiilipielineen tuuletusikkuna, mutta alkujaan se on ollut suurempi valoikkuna, josta on voinut nähdä kellarin itäpuolelle. Nykyisin kellarin on osittain maan alla, mutta alkujaan se on ollut aivan maanpinnalla. (kuva 11)

Kellari sijaitsee tällä hetkellä noin 300 cm maan alla, mutta esimerkiksi eteläseinän aukko viittaa siihen, että ainakin eteläpuolella on alkuperäinen maan pinta ollut selvästi alempana. Sama tulos saatiin myös eteläpuolisen alueen kaivauksista, jossa voitiin todeta noin 100-200 cm:n paksuinen täyttömaakerros. On todennäköistä, että kivirakennus on kaivettu aikanaan noin 100 cm silloisen maan pinnan alle, joten sinne kulkuun ei ole tarvittu nykyisen kaltaista syvää portaikkoa.

Kellarin seinien paksuus on vielä hiukan avoin kysymys, sillä kellarin ulkopuolen muuraus poikkeaa selvästi sisäpuolisesta muurauksesta (vrt kuvat 2 ja 12-14). Kivien koko, muoto ja limitys

ovat erilaiset ja samoin laastin määrä poikkeaa eri osissa selvästi. Niinpä on mahdollista, että tämän päivän ulkopuolinen seinäpinta on myöhempää muurausta, jolloin alkuperäisen seinän paksuus jää monin paikoin avoimeksi. Yksi tarkastelukohde on länsiseinän oviaukko, jossa seinän paksuus on noin 110-120 cm, mutta oviaukon kohdalla ei voi olla varma seinän alkuperäisestä leveydestä. Tutkimusten tässä vaiheessa voidaan todeta, että kellarirakennuksen ulkomitat ovat nykyisellään noin 11.10-11.20 x 8.50-8.70 m ja alkuperäinen koko on todennäköisesti ollut myös noin 11 x 8.5 metriä eli vanhan rakennuksen pinta-ala on noin 95 neliötä.

Kellarirakennuksen kaivaukset

Kellarista oli jo ennen tutkimusten alkua poistettu pinta- maata noin 0.5 metriä, jonka alta oli tullut esiin tiililattian jäännöksiä. Ne poistettiin näiden kaivausten ensivaiheessa. Samalla kaivettiin 10-20 cm:n paksuinen mullan ja saven sekainen maakerros (kerros 1), jossa oli runsaasti 1800-1900 -luvun esineistöä, eli kerros oli osittain erittäin nuorta. Multamaan alta tuli esiin vaikeasti tulkittava kivilatamus (kerros 2.), jossa oli vaihtelevan kokoisia kiviä osittain tasaisina, osittain epätasaisena pintana, jossa oli välissä multamaata. Kivissä ei ollut selvää rakennetta, joten niiden käyttö suoranaishana lattiahana on vaikea ymmärtää. Kiviaines oli hyvin vaihteleva ja joukossa oli myös kalkkikivien paloja. Paikoin oli myös useampia kivikerroksia päällekkäin. Kivilatamus ei ole varsinainen lattia vaan jonkin rakennustyön tai täytön tuloksena syntynyt. Voisi ajatella, että kyseessä olisi jonkin tuhoutuneen rakennuksen rakennusjäte, joka on käytetty kellarin lattian pohjana. Kivilatomuksen alla oli vielä noin 10-15 cm paksuinen savimaakerros, joka oli kellarin vanhin säilynyt kulttuurikerros. Kerroksen esineistössä oli kuitenkin joukossa joitakin 1800-1900 -luvun esineitä. joten sekin lienee osittain sekoittunut. Kokoavasti voi todeta, että kellarissa oli noin 0.5 metrin paksuinen käyttökerros, jonka jakoi kahteen maakerrokseen epämääräinen kiviladelmä.

Kellarin esineistölle oli tyypillistä se, että rinnan tuli esiin keskiajan ja 1500-luvun esineistöä ja toisaalta 1800-1900 -luvun esineistöä. Tämän voi tulkita niin, että kerrokset eivät ole saaneet olla kellarissa rauhassa vaan huonetta on käytetty läpi vuosisatojen ja siellä olevaa lattiaa on monin paikoin myllätty. Toinen vaihtoehto sekalaiselle esineistölle on se, että kellarin maa-aines olisi muualta tuotua täyttöä. Esineistöä voi todeta, että kellarin vanhimmat esineet ajoittuvat keskiajalle tai viimeistään 1500-luvulle ja nuorimmat ovat 1900-luvulta.

Kellarin päällä olevan aitan lattiaan tehtiin vuonna 1994 pieni koekuoppa, jonka pohjalta tuli esiin kiviholvin yläpinta. Sen päällä oli savimaatäyttö, jolla holvin kaarevat reunat on täytetty, jotta ylempänä oleva lattia on saatu rakennettua suoraan. Saven päällä oli kaksi selvää palomaakerrosta ja niiden välissä selvä tiilimurskan sekainen multakerros, jotka kaikki viittaavat siihen, että kellarin päällä on ollut alkujaan jokin rakenne. Kaivauskuo- pasta löydetyistä esineistä vanhimmat ajoittuvat viimeistään keskiajalle ja nuorimmat 1700-1800 -luvulle.

Kivikellarin ajoitus ja käyttötarkoitus

Vanha kivirakennus voidaan ajoittaa yleensä ainoastaan rakenteellisten yksityiskohtien, kuten muuraustekniikan, tiilien, ovien ja ikkunoiden avulla. Laukon kellarin osalta rakenteisiin perustuva ajoitus pohjaa ensinnäkin kellarin suureen kokoon ja korkeuteen. Laukon kellari on yksihuoneisena kivikellarina harvinainen, sillä useimmissa muissa Suomen kartanokohteissa kivirakennuksen pohjakerroksessa on useita huonetiloja eli kellareita. Yksi selvä vastine on Paraisten Kapellstrandissa (Kappelinrannassa) oleva suurikokoinen kiviholvattu kellari, joka ajoittuu viimeistään 1500-

luvulle. Joidenkin muiden kartanokohteiden osalta voidaan kylläkin ajatella, että alkuvaiheessa (lähinnä keskiajan lopulla) niissäkin on ollut vain yksi kivinen kellari (Grabbacka, Kankainen, Haapaniemi).

Toinen ajoittava kriteeri on rakennuksen muuraustekniikka ja materiaalin valinta kokonaisuudessaan. Kellarin seinien ja holvin kivimateriaali ja -työstö viittaavat selvästi 1600-lukua vanhempaan rakentamiseen ja kuten myös rakennuksessa olevien tiilien koko (28x15x11-12 cm) ja ovien, ikkunoiden ja komeroiden rakenteelliset yksityiskohdat.

Nykyisen kellarikerroksen päällä olevista rakenteista ja kerroksista on tässä vaiheessa vasta havainto, että holvin päällä on ollut savitäyttö ja sen päällä selvä käyttökerros ja kaksi palokerrosta. Pitkäaikaisten käyttökerrosten kerääntyminen voi viitata siihen, että kellarin päällä on ollut pitkään paikallaan pysynyt rakenne - lähinnä voisi ajatella kiviseiniä.

Kellarin päällä olleeseen kivikerrokseen viittaa myös alakerran seinien paksuus, joka on vähintään 110-120 cm. Vastaava kellarikerroksen seinänpaksuus on esimerkiksi Kankaisissa, Qvidjassa ja Lehtisissä eli ainakin muutamassa kartanolinnassa, joissa on ollut kellarikerroksen päällä kaksi ylempää kivikerrosta. On mahdollista, että nykyisen kellarin päällä on ollut yksi- tai kaksikerroksinen kivinen yläosa, joka olisi kohonnut kolmesta kuuteen metriä nykyisen kiviperustan yläpuolelle ja jonka koko olisi ollut noin 11 x 8.5 metriä eli noin 95 neliötä. Yläpuolisen osan rakennusmateriaaleista voi todeta sen, että täyttömaassa on erittäin runsaasti tiilien paloja, joten voisi olettaa, että suurehkot osat rakennusta ovat olleet tiilestä. Tämän kivirakennuksen käyttö kartanon kivisenä päärakennuksena on mahdollista ja mielestäni todennäköistä. (kuva 15.)

Kartanoiden kiviset päärakennukset kiellettiin vuonna 1397 koko Tanskan, Ruotsin, Norjan ja Suomen alueella (Kalmarin unionin alue) ja vasta vuonna 1483 ne jälleen sallittiin. Tätä historiallista kehystä on käytetty ajoitettaessa kaikki tunnetut kartanolinnat keskiajan lopulle tai 1500-luvulle ja samaan joukkoon voidaan liittää myös Laukko. Usein on viitattu siihen, että keskiajalla kuninkaan kieltoja ei noudatettu kirjaimellisesti, joten olisi mahdollista, että kivitaloja olisi tehty jo aikaisemmin keskiajalla. Tämän päätelmän tueksi ei ole kuitenkaan varmoja arkeologisia tutkimustuloksia tai luonnontieteellisiä ajoituksia.²³

Kellarin ajoitukseen 1600-lukua vanhemmaksi voidaan liittää arkeologinen esineajoitus, joista varmin on holvin päältä tullut keskiaikainen mustasaviastian pala. Myös itse kellarista on useita 1600-lukua vanhempiä esineitä, mutta niiden alkuperäinen sijainti on epävarmaa, vaikkakin ne voi tulkita merkiksi kellarin käytöstä jo keskiajalta lähtien.

Pihapiiri

Vuonna 1704 tulipalon jälkeen muutti kartanon väki puiseen asuinrakennukseen alas puutarhaan. Tämä historiallisista lähteistä saatu tieto on johtanut myöhemmät tutkijat arvioimaan monella tavoin paloa edeltävää pihapiiriä. On esitetty, että vanha päärakennus olisi ollut nykyisen kellarin kaakkoispuolella (vuoden 1995 kaivausalue), mutta sieltä ei ole kaivauksissa löydetty kivirakennusta. Toinen mahdollinen tulkinta on ollut se, että päärakennus olisi ollut jossakin korkeammalla mäellä, ja sieltä olisi muutettu uuteen miespihaan alas puutarhaan varta vasten palon jälkeen.²⁴ Kolmas tulkinta pihapiiristä perustuu ajatukseen, että pihapiirin ainoa kivirakennus on aina ollut nykyinen kivikellari ja pihapiiri on syntynyt sen ympärille.²⁵

Arkeologisten kaivausten - vaikkakin pinta-alaltaan pienten - tuloksena olisin tulkitsemassa vuoden 1704 tapahtumat niin, että

keskiaikaista perua oleva miespiha on ollut kellarin läheisyydessä, kuten Mauno Jokipii on jo aikaisemmin esittänyt historiallisten lähteiden perusteella. Kellari on muodostanut ainakin suuren osan kivirakennuksesta, joka ajoittuu todennäköisesti keskiajan lopulle tai 1500-luvun alkuun. Palon jälkeen elämän palatessa uomiinsa on miespiha toiminut vanhalla paikallaan ja tuhoutuneen kivitalon jäännökset on tasoitettu piha-alueen etelä- ja itäpuolelle puutarhan pohjamaaksi, jolloin on paikoin tullut paksuja purkukerroksia.

LOPUKSI

Laukon kartanon keskiaikainen historia on monin osin tuntematon. Ensimmäinen varma lähdemaininta on vuodelta 1416, jolloin Laukko oli yhden tulkin mukaan vielä talonpoikauskylä, jossa oli muutama talo. Toisen tulkin mukaan jo muodostuneen kartanon rinnalla oli vielä yksi itsenäinen talo. Se on kuitenkin selvää, että 1400-luvun kuluessa Laukosta muodostui Kurki-suvun merkittävä kartano. Laukon tunnettu aatelinen historia alkaa monien muiden kartanoiden tavoin juuri 1400-luvun alusta, jolloin vanhoille asutuksen rintamaille alkoi syntyä aatelisten asuinkartanoita eli rälssisätereitä.²⁶

Laukon tapauksessa on selvää, että keskiaikaisella asutuksella on rautakautinen tausta, sillä nykyisen kartanon alueelta on useita kalmistoja ja lisäksi irtolöytöjä. Esihistoriallisen materiaalin perusteella voi ajatella, että kartanon alue oli jo rautakaudella merkittävä paikallinen keskus.²⁷

Viime vuosien kaivausten perusteella kartano oli merkittävä keskus viimeistään 1400-1500 -lukujen vaihteessa, joskin osa esi-neistöstä (mustasavikeramiikka) voi hyvinkin olla vanhempaa. Laukon kartanossa on monien muiden keskiaikaisten kohteiden tavoin jonkinlainen aukko tutkimusmateriaalissa juuri kristillisen ajan alkupuolella 1200-1300 -luvuilla, mutta voi sanoa, että rautakautisen kalmistoalueen vieressä (etäisyys alle 100 m) on rautakauden/ keskiaikaista asutusta, joka muuttuu viimeistään 1400-1500 -lukujen vaihteessa Suomen oloissa poikkeukselliseksi ylellisyyselämäksi. Keskiajan lopun loistokauteen liittyvät esimerkiksi lämmitykseen käytetyt varhaiset kaakeliuunit, elämään tarvittut lasiset oluthaarit, keramiikkakannut ja metalliset oluthanat ja rakennuksen tiilikatot ja lasi-ikkunat. Valtaosa ylelliseen elämään tarvituista esineistä on ollut tuontitavaraa Itämeren etelärannoilta ja se on osoitus Laukon kartanon ja omistajasuvun merkittävästä taloudellisesta ja sosiaalisesta asemasta.

Loistelias elämänmuoto näyttää jatkuneen 1600-1700 -luvuille, jolloin tulipalo on tuhonnut suuren rakennuksen, jossa on ollut kaakeliuuni tai -uuneja, ikkunalasit, tiiliseiniä ja tiilikattoja. Rakennuksen jäänteet on sitten tasoitettu kivikellarin eteläpuoleiselle alueelle niin, että maan pinta on noussut paikoin yli metrin. Samalla on ainoa jäljelle jäänyt rakennus - kivikellari - jäänyt täyttömaakerrosten alle ja se on muuttunut maakellariksi, jonka päälle on tehty hirsirakennus.

Historiallisen ajan arkeologiseen tutkimukseen on pitkään liittynyt tapa liittää milloin mikäkin tulipalo johonkin noki- tai palokerrokseen. Laukon tapauksessa vuoden 1704 tulipalo, jolloin tuhoutui vanha kivinen päarakennus, näyttää arkeologisen materiaalien perusteella sopivan hyvin yhteen paksun palo- ja purkukerroksen kanssa, joka voidaan löytää varsinkin kellarin eteläpuolelta.

Vuosien 1989-95 arkeologisten tutkimusten mukaan voidaan Laukon kartanosta piirtää kuva Suomen oloissa poikkeuksellisen hienosta kartanosta, jossa on jo varhain tunnettu Euroopan sydänalueiden rakentaminen ja elämisen tavat. Tähän kuvaan ei mitenkään sovi se Laukon kartano, joka tulee esiin kirjallisista lähteistä 1700-luvun myötä. Monista 1700-luvun asiakirjoista voidaan lukea, että kartanossa oli tuolloin vaatimaton puinen asuinpiha, joissa raken-

nuksissa oli avotakat ja lautakatot ²⁸. Vasta kaivausten myötä on varmistunut, että Laukon kartano on todella ollut ennen vuoden 1704 tulipaloa yksi maan komeimmista kartanoista ja että tulipalo ja sen jälkeinen isoviha merkitsi todellista romahdusta koko kartanolle. Laukon kartanon rappio ei ollut mikään harvinainen ilmiö, sillä monet Suomen keskiaikaiset kartanot rappioituivat 1600-1700 -lukujen vaihteessa ja niiden muinainen loisto hautautui maan alle.

Lähteet:

1. esim. E.Jutikkala-G.Nikander 1941 s. 158-163; Arajärvi 1950 s. 163-169; Jokipii 1955 s. 76-115; Raevuori 1963.
2. Vuosina 1989-1995 kaivausjohtajana on ollut museoviraston rakennushistorian osaston tutkija Kari Uotila ja kaivajina kartanon väki ja museoviraston aluesuunnittelija Olli Soinisen työryhmä.
3. esim. C.J. Gardberg 1993. s. 134-141; Uotila 1987 s. 42-53; Haggren 1995.
4. Tutkimusmateriaali on Museoviraston rakennushistorian osaston arkistossa, jossa on kaivauskertomukset ja muut tutkimukset Laukon kartanon kaivauksilta vuosilta 1989-1995.
5. esim. Ikäheimo 1989; Pihlman 1986 s. 152-180; Heikkinen 1994 s. 246; Haggren 1995.
6. Heikkinen 1994 s. 245; Dahlbäck 1983. s. 250; Dahlbäck 1987. s. 130-131.
7. Pihlman 1986 s. 155-157.
8. Pihlman 1986 s. 155-157; Niukkanen 1994. s. 311-331.
9. Pihlman 1986 s. 155-157; Dahlbäck 1983 s. 194-217.
10. Ikäheimo 1989 s. 157; Haggren 1994 s. 282-307; Georg Haggren, suullinen tiedonanto heinäkuu 1995.
11. Ibid
12. Pihlman 1989 s. 143-149; Mellanen 1994. s 258-279.
13. Mellanen 1994 s. 258-279.
14. Gardberg 1959 s. 290-296.
15. Suna 1994. s. 20-21.
16. Dabrowska 1987. s. 154 ja 256-262; Dahlbäck 1983 s. 404-406; Suna 1994 s. 20-21.
17. Dahlbäck 1983 s. 404-406; Gardberg 1959 s. 290-296.
18. Antell 1986 s. 29-30; K. Andersson 1988. s. 196-197.
19. Venhe 1994. s. 34-35; Caune 1993. s. 17-26; Suullinen tiedonanto 6.9.1995. Malbork: Albinas Kuncevicius (Vilna. Liettua), Werner Meyer (Basel, Sveitsi), Gunnar Möller (Stralsund. Saksa).
20. Hannu Poutiainen, suullinen tiedonanto syyskuussa 1989.
21. Jutikkala - Nikander 1941 s. 158-163; vrt Jokipii 1955 s. 78-83.
22. Jokipii 1955 s. 78-83.
23. esim. Gardberg 1993. s.16-17.
24. Jutikkala-Nikander 1941 s. 158-163 ja Arajärvi 1950 s. 163-169.
25. Jokipii 1955 s. 76-83.
26. Jutikkala-G.Nikander 1941 s. 158-163 ja Arajärvi 1950 s. 163-169.
27. MV:n esihistorian osaston arkisto ja topografinen arkisto. Vesilahti. Laukko.
28. esim. Arajärvi 1950 s. 425-428.
29. Jokipii 1955 s. 79.

LÄHDELUETTELO

Arkistolähteet:

Museoviraston rakennushistorian, esihistorian ja historian osastojen arkistot: Vesilahti. Laukko.

Kirjallisuus:

Andersson 1988: K. Andersson - A. Hildebrand. Byggnadsarkeologisk undersökning. Det murade huset. 1988.

Antell 1986: O.Antell, Taktegel - Tegeltak. 1986

Arajärvi 1950: K. Arajärvi. Vesilahden historia. Tampere 1950.

- Caune 1993: A. Caune. Einige während ausgrabungen 1976-1990 erworbene erkenntnisse über die Ordensburg Bauske in Lettland. Castella Maris Baltici 1. AMAF I. 1993.
- Dabrowska 1987: Maria Dabrowska. Kafle i piele kaflowe W Polsce do konca XVIII wieku. Polska Akademia nauk instytut historii kultury materialnej. 1987.
- Dahlbäck 1983: G. Dahlbäck. Helgeandsholmen. 1000 år i Stockholms ström. 1983.
- Dahlbäck 1987: G. Dahlbäck. I medeltidens Stockholm. 1987.
- Gardberg 1959: C.J. Gardberg. Åbo slott under den äldre Vasatiden. SMYA 60. 1959.
- Gardberg 1993: C.J. Gardberg. Suomen keskiaikaiset linnat. 1993.
- Haggren 1994: G. Haggren. Pikarit, ikkunat ja muut lasit. Helsingin porvarien haurasta ylellisyyttä - ja arkiesineistöä. Narinkka 1994.
- Haggren 1995: G. Haggren, Sukka-projekti ja sen tutkimukset. SKAS 2/95.
- Heikkinen 1994: M. Heikkinen. Talo pihlajan varjossa. Narinkka 1994.
- Ikäheimo 1989: M. Ikäheimo, Muu esineistö. Turun mätäjärvi. Raportteja 10. Turun maakuntamuseo 1989.
- Jokipii 1955: M. Jokipii, Laukossa vuonna 1677, HAIK 1955.
- Jutikkala-Nikander 1941: E. Jutikkala-G. Nikander. Suomen kartanot ja suurtilat III, Helsinki 1941.
- Mellanen 1994: J. Mellanen. "... päiväni ovat haihtuneet kuin savu.." 1600-luvun tupakkapiiput Helsingin Vanhassakaupungissa. Narinkka 1994.
- Niukkanen 1994: M. Niukkanen. Renessanssi keittiössä. Vanhankaupungin keramiikka-astiat. Narinkka 1994.
- Pihlman 1986: A. Pihlman. Turku. Keskiaikaiset kaupungit 3. Turun maakuntamuseo 1986.
- Pihlman 1989: A. Pihlman. Liitupiiput. Turun mätäjärvi. Raportteja 10. Turun maakuntamuseo 1989.
- Raevuori 1963: Y. Raevuori, Laukon kartanon omistajia ja vaiheita, Tampere 1963.
- Suna 1994: A. Suna, Maanalaisten rakenteiden jäännökset linnan alueella. Kuusiston linna, tutkimuksia 1985-1993. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 8. 1994.
- Uotila 1987: K. Uotila. Kellaritutkimus - yksi sirututkimus ja sen mahdollisuudet. THARK 44. 1987.
- Venhe 1994: L. Venhe. Irtaimet tiililöydöt. Kuusiston linna, tutkimuksia 1985-1993. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 8. 1994.

KUVATEKSTIT:

Kuva 1. Vesilahden Laukon kartanon pihapiiri kaakon suunnalta. Nykyinen päärakennus on puiden siimeksessä kuvan vasemmassa osassa ja holvattu kivikellari ja sen päällä oleva puurakennus ovat kuvan oikeassa osassa. Viime vuosien arkeologiset kaivaukset sijoittuvat kellarirakennuksen läheisyyteen. Tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että keskiaikainen Laukon kartano on sijainnut kellarin ja nykyisen päärakennuksen välisellä puutarha-alueella kuvan keskiosassa. (valokuvaaja P.O. Welin/museovirasto)

Kuva 2. Kellarirakennukseen kuuluu holvatun kellarin lisäksi tiilinen portaikko (vasemmalla) ja kellarin päällä oleva hirsijä lautarakenteinen varastoaitta. Kellarin ulkoseinät on muurattu pienikokoisista pyöreistä luonnonkivistä suurelta osin ilman laastia, joka poikkeaa suuresti sisäpuolen muurauksesta. Kellarin edustalla näkyvät tiilirakenteet ovat 1900-luvulla rakennettuja tuuletusaukkoja.

Kellarin rakentamisen aikaan maan pinta oli alueella ainakin metrin nykyistä alempana ja todennäköisesti vasta vuoden 1704 palon jälkeen kivirakennus jäi suurelta osin maan peittoon. (valokuvaaja P.O. We-

lin/museovirasto)

Kuva 3. Yleiskartta Laukon kartanon puutarhan itäosasta, tärkeimmistä rakenteista ja puutarhapoluista. Karttaan on lisäksi sijoitettu vuosien 1989-1995 kaivausalueet, jotka kaikki sijaitsevat kellarirakennuksen läheisyydessä. (piirros K. Uotila)

Kuva 4. Laukon kellarista löydettyjä oluthanoja, joista osa on vielä toimintakuntoisia. Ylhäällä on rikkonainen apilakoristeinen hana 1600-luvulta ja alhaalla kaksi keskiaikaista tai 1500-luvun hanaa, joista toisessa vielä ehjä lintukoristelu (kana-aihe). Kaikki hanat ovat todennäköisesti tuontituotteita Saksasta.

Kuva 5. Laukosta on löydetty useita ns. pottikaakeliuunin kaakelien paloja. Uuni oli 1400-luvun moderni lämmityslaite, jonka levinneisyys Suomeen saakka on ollut yksi viime vuosien tutkimusten tuloksia. Uuni rakennettiin useista kannun muotoisista saviastioista, jotka muurattiin kerroksittain. Uunin alaosassa oli tuliluukku, johon avotakasta siirrettiin kuumat kekäleet ja hiilet, joilla uuni lämmitettiin. Uunissa ei pidetty varsinaista tulta, joten mitään savuhormia ei tarvittu. (piirros Dabrowska 1987 s. 154)

Kuva 6. Suurennettu piirros kellarista löydetystä lasittamattomasta kaakelin palasta, jossa on selvästi esillä miehen kasvokuva. Pala on kuulunut suurempaan kaakeliuunin yläosan koristefriisiin, ja ajoittuu todennäköisesti 1500-luvulle.

Kuva 7. Kaivauslöytöihin kuuluu kymmeniä kattotiilien paloja, mutta niistä on tähän mennessä koottu vain yksi lähes kokonainen tasapintainen "majavanhätä" -tiili. Näistä levymäisistä tiilistä tehty katto on painanut yli 60 kg neliöltä, joten se on vaatinut hyvin vahvat kattorakenteet. (nykyaikaisen tiilikaton paino on noin 45 kg neliöltä)

Kuva 8. Sormikoristeisia "majavanhätä" -tiiliä ei ole vielä onnistuttu kokoamaan, mutta erittäin todennäköisesti ne ovat olleet tasapintaisten tiilien muotoisia eli niiden pituus on noin 40 cm ja leveys noin 20 cm. Mahdollisesti niitä on käytetty rinnan tasapintaisten kanssa katon näkyvimmissä osissa koristetiilinä.

Kuva 9. Piirros Laukon kartanon ja lähialueen tunnetuista rautakautisista kalmistoista. Karttaan on lisätty oletettu kuivana ollut maa-alue rautakauden lopulla ja keskiajalla. (piirros K. Uotila)

Kuva 10. Vuosien 1989-95 kaivauksilla löydetty esineistö (keramiikka, lasi, metalli, kattotiilet ja kaakelit) on jaettu neljään ajalliseen jaksoon, joiden perusteella voi hahmottaa kaivetun puutarha-alueen kehitysvaiheita. Vaikuttaa siltä, että vanhempi asutus on keskittynyt kellarin pohjoispuolelle ja vasta 1600-luvulta lähtien kellarin eteläpuoli on ollut selvästi asuttua. (piirros K. Uotila)

Kuva 11. Vasemmalla Laukon kellarin nykyinen pohjapiirros ja oikealla eroteltuna kellarin sisäpuolen varmasti vanha rakenne (myös länsiseinän vanhin oviaukko ja eteläseinän "ikkuna") ja kellarin ulkopuolinen muuraus. Sisä- ja ulkopuolen muurauksen samanaikaisuus on vielä todistamatta, sillä muuraus seinien sisä- ja ulkopuolella poikkeaa selvästi toisistaan. (piirros K. Uotila.)

Kuva 12. Kellarissa on alimpana rakennusosana yhden kivikerran korkuinen laastiton perustusosa, sen päällä noin metrin korkuinen kiviseinä, sitten kolmen tiilikerran korkuinen holvin alaosa ja sen päällä harmaakiviholvi, joka on rakennettu tukilaudoitusta vasten. Lautojen painanteet ovat vielä nähtävissä holvin keskiosassa. Kellarin eteläpäädyssä on vasemmassa osassa metrin korkeudella lattiasta tiilipielineen aukko, johon on kansantaruissa liitetty käytävä Karkun Pirunvuorelta²⁹. Todennäköisesti rakenne on ollut alkujaan etelään aukeava ikkuna-aukko, joka on maan nousun takia muurattu umpeen. (valokuvaaja P.O.Welin/museovirasto)

Kuva 13. Kellarin alkuperäisestä länsiseinän oviaukosta on vielä jäljellä eteläpielen tiilimuuraus, mutta muuten oviaukkoa on korjattu useassa vaiheessa. Kuvan taka-alalla olevan portaikon kiviseinät ovat vanhempaa rakennetta, mutta kiviportaat ja tiiliseinät liitty-

vät vuoden 1704 palon jälkeiseen rakentamiseen. (valokuvaaja P.O.Wel-
lin/museovirasto)

Kuva 14. Kellarin harmaakiviholvin rakentamiseen tarvittu puinen tukilaudoitus on ulottunut päätyseinän sisään, jossa on vielä jäljellä lautojen jäljet muurauslaastissa aivan seinän ja holvin liitoskohdassa. Tämä kertoo siitä, että kellarin päätyseinät ja holvaus ovat yhtä rakennusvaihetta.

Pohjoisseinän kolme ulostyöntyvää kiveä ovat yksi kellarin erikoisimmista rakenteista. Ne on ehkä rakennettu kannattamaan jotakin painavaa hyllyä tai muuta rakennetta. (valokuvaaja P.O.Wel-
lin/museovirasto)

15. Laukon kartanossa on oletettu olleen kivinen päärakennus viimeistään 1600-luvulla, todennäköisesti jo aikaisemmin. Vuosien 1989-1995 tutkimuksissa on löydetty viitteitä kivitalosta vain kivikellarin yhteydestä, ei kellarin kaakkoispuolelta. Vielä on varhaista esittää mitään tarkkaa rekonstruktiota kellariin liittyneestä kivitalosta, mutta kuvassa on hahmotelma rakennuksen mahdollisesta koosta ja muodosta. (piirros K. Uotila)

Museovirasto
Kari Uotila

**LAUKON KARTANON VANHAN TUHOUTUNEEN PÄÄRAKEN-
NUKSEN PERUSTUSTEN PAIKANTAMINEN MAATUTKA-
LUOTAUKSELLA**

1. YLEISTÄ

Luotaukset suoritettiin Viatek-Yhtiöihin kuuluvan SGT GPR-Team:in toimesta GSSI:n digitaalisella SIR-2 -tyypin tutkakalustolla 5.5.1995. Antennikalustona käytettiin GSSI:n 500 Mhz:n bipolaarista dipoliantennia. Linjat sidottiin paikallisesti tikuttamalla tutkimuslinjaruudukko oletetulle rakennuksen sijaintipaikalle tenniskentän ja vesialueen väliselle alueelle. Tutkimusalueen pinta-ala on 20 x 30 m² ja luotausruudukon linjaväli 2 m.

2. TULOKSET

Skitsi tutkimuslinjastosta luotausdatasta poimittuine havaintoineen esitetään liitteessä 1. Kuvassa esitetään ns. kulttuurikerrostuman syvyyskäyrästä sekä eri syvyyksiltä havaitut yksittäiset heijastelähteet kukin syvyystaso omalla värillään. Yksittäiset heijasteet aiheutuvat tässä tapauksessa linjoilla sijaitsevista luonnonkivistä tai ihmisen tekemistä kiviladelmista, joita pyritään erottelemaan luonnon luomista systeemeistä. Ihmisen tekemät rakenteet voidaan erottaa luonnon muovaamista järjestelmistä tarkastelemalla kivien sijainnin ja sijaintitasojen jaksollisuutta vierekkäisten linjojen osalta. Tasojen tarkastelua vaikeuttaa osaltaan maanpinnan tasotiedon puuttuminen.

Kohteessa havaitaan kaksi erillistä aluetta, joissa esiintyy yli 0.5 m:n paksuinen pintakerros (= ns. kulttuurikerros). Tämä voi aiheutua kahdesta erillisestä rakennuksesta, jotka ovat tuhoutuneet kukin tahollaan. Mikäli tuhoutunut rakennus tai rakennukset oletetaan julkisivuiltaan muuratuiksi ja väliseinä- sekä kattorakenteet pääosin puurakenteisiksi, jotka palon yhteydessä ovat käytännössä kadonneet lähes olemattomiin, voidaan olettaa, että suurin osa palon seurauksena sortuneesta ja jäljelle jääneestä tiilirakenteesta on kasaantunut perustusten päälle tai ainakin kapeana vyöhykkeenä perustuslinjoille. Tällöin itse perustuksia tulisi hakea ns. kulttuurikerrostuman paksuimmasta kohdasta. Toisaalta tiilirakenteen jäte on mahdollisesti tasoitettu tai ajan myötä tasoittunut, joten tämä teoria voi kaatua siihen.

Toisaalta tulee mieleen, että käsin työstetyt perustuksissa käytetyt kivet ovat olleet rahan ja vaivan arvoisia ja ne on ehkä käytetty uudelleen myöhemmin rakennetuissa rakennuksissa. Tällöin jäljellä olisi ehkä ainoastaan satunnainen määrä perustuskiviä ja mahdollisesti sijainniltaan muutetussa paikassa. Tässä tapauksessa kulttuurikerrostumat ja niistä mahdollisesti löydettävät tiilen kappaleet yms. jäänteet ovat ainoita indikaattoreita kartanon vanhan päärakennuksen paikantamiseksi.

Jäljelle jäävä mahdollisuus on kuitenkin, että tutkimus on tehty rakennuksen sijaintiin nähden väärässä paikassa tai vain osittain rakennuksen sijaintialueella.

3. TULOSTEN TARKASTELU

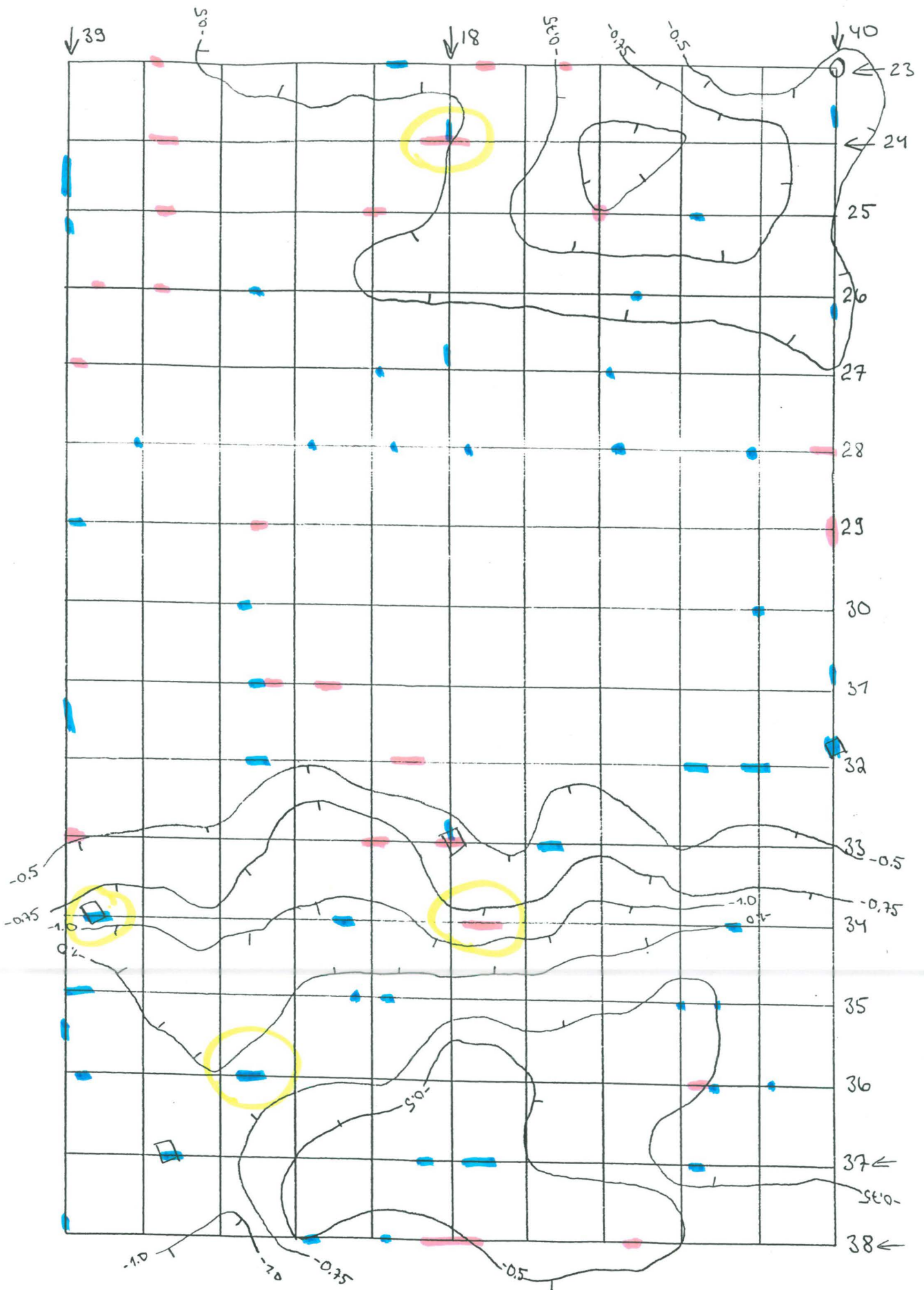
Maatutkaluotaus kertoo lahjomattomasti -mitään pois jättämättä tai lisäämättä-, kun on kysymys maaperän kerroksellisuudesta tai maaperässä sijaitsevista esineistä (kivet, metalliesineet yms.). Maatutkan käyttö argeologisissa tutkimuksissa on etenkin Suomessa lapsen kengissä, mikä taasen johtuu maksullisten tutkimuskohteiden vähäisyydestä ja toisaalta ainettarikkomattomiin geofysikaalisiin tutkimusmenetelmiin liittyvän tietotaidon puutteesta etenkin argeologian parissa työskentelevien osalta. Muualla maailmassa ko. menetelmää käytetään runsaasti tämän tyyppisissä hankkeissa, esimerkkinä Italia. Argeologisten kohteiden tulkinta vaatii aina argeologin tai muutoin vilkkaan mielikuvituksen omaavan henkilön osallistumista projektiin läheisessä yhteistyössä geofysiikkaa harrastavien kanssa. Tällöin on mahdollista säästää aikaa sekä usein niin vähäisiä kaivauksiin varattuja määrärahoja kohdentamalla kaivaukset mielenkiintoisimpiin kohteisiin. Ajan säästö vähentää toisaalta argeologiaan vihamielisesti suhtautuvien määrää etenkin, jos on kysymyksessä jokin kiireellinen rakennusprojekti, kuten moottoritie tai rautatie ja samalla alueella on sattumoisin myös argeologisesti korvaamaton alue.

Tämän kohteen osalta rohkenen ehdottaa jonkin keltaisella värillä karttaan osoittamani kiven esiinkaivamista, jonka jälkeen saadaan varmuus onko ko. kivi luonnon vai ihmisen muovaama.

Viatek-Yhtiöt Oy
SGT GPR-Team

Dr Ari Laitinen

Kiven syvyys \circ < 1m ■
 \circ > 1m ■